

УДК: 373.21

В.У. КУЗЬМЕНКО, Н.В. КУДИКІНА

ОНОВЛЕННЯ ПРОГРАМИ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ «ДИТИНА» – ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

***Резюме.** У статті представлено деякі зміни, що внесені у Закон України «Про дошкільну освіту» та обґрунтована зумовлена цим необхідність доопрацювання поширених в Україні програм виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку. Представлені основні зміни, внесені у програму виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «ДИТИНА».*

***Ключові слова:** програма, вибір, оновлення, конкурентоздатність, розвиток, навчання, виховання, дошкільний вік.*

***Постановка проблеми.** Законом України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» передбачено обов'язковість здобуття дошкільної освіти дітьми старшого дошкільного віку [1; 2]. У цьому ж законі внесено уточнення стосовно використання програмового забезпечення дошкільної освіти, де вилучено вказівки щодо орієнтації лише на одну базову державну програму, а йдеться про забезпечення змісту дошкільної освіти відповідно до державних стандартів дошкільної освіти, що визначені у Базовому компоненті дошкільної освіти. Так, у статті 8 Закону України «Про дошкільну освіту» передбачено, що сім'я зобов'язана сприяти здобуттю дитиною освіти у дошкільних та інших навчальних закладах або забезпечувати дошкільну освіту в сім'ї відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти [1].*

Це зумовлює збереження і підтримку демократичної (варіативної) моделі програмового забезпечення дошкільної освіти, відповідає сучасним умовам ринкової економіки, активізує конкурентоздатність авторських колективів та видавництва, спонукає до підвищення якості їх роботи, водночас зниження вартості навчально-методичної продукції, надає педагогам можливість вибору програми – отже, формування свідомого та відповідального ставлення до своєї педагогічної діяльності і, загалом, забезпечує розвиток демократичних тенденцій в системі дошкільної освіти. Усе вищесказане зумовлює необхідність оновлення існуючих до цього часу в Україні та відповідних Базовому компоненту дошкільної освіти програм дошкільної освіти «ДИТИНА», «Дитина в дошкільні роки», «Малює».

На цей час авторський колектив програми виховання і навчання «ДИТИНА» завершив роботу над підготовкою до друку третього, оновленого видання програми [6]. Ґрунтовне рецензування доопрацювань третього видання програми «ДИТИНА» проведено співробітниками кафедри дошкільної педагогіки та психології Рівненського державного гуманітарного університету під керівництвом професора Т.І.Поніманської Встановлено, що програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «ДИТИНА» доопрацьована у відповідності до вимог сучасності, відповідає Базовому компоненту дошкільної освіти. У змісті доопрацювань, які досить значні та суттєві, викладено інформацію оптимального обсягу та відповідну віковим можливостям дітей дошкільного віку, враховані сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти.

Таким чином, метою даної статті визначено: представлення змістових та структурних оновлень програми виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «ДИТИНА».

З урахуванням введення дошкільної освіти як обов'язкової нагальною стає проблема підготовки дітей до навчання у початкових класах. У зв'язку з цим суттєво доопрацьовано розділ «Наші старші діти», де натеper розміщено диференційований зміст навчально-виховної роботи для дітей 6 року життя та 7 року життя, що дає змогу вихователям

варіювати зміст навчально-виховної роботи з урахуванням вікових особливостей 6-річних або 7 - річних дітей, які відвідують ці групи. Зміст цього розділу програми «Дитина» повністю узгоджений із програмами початкової школи та забезпечує взаємозв'язок змісту дошкільної та початкової освіти.

Також у програмі «ДИТИНА» було закладено з початку існування та *поширено зараз спрямованість на розвиток індивідуальності дитини дошкільного віку, що відповідає сучасним тенденціям освіти взагалі та дошкільної освіти зокрема.* Це відображено у вступі, принципах роботи за програмою, завданнях, змісті усіх розділів, показниках успішного розвитку дітей, що націлюють вихователя на формування цінностей, почуттів, урахування індивідуальних відмінностей дитини, розвиток її самоповаги, самооцінки, особистісних властивостей, тощо. Також це відображено у спеціально присвяченому цьому питанню підрозділі «Зростає особистість», де виокремлено базові особистісні властивості та окреслено основні чинники та засоби їх розвитку. Поширено представлення принципу індивідуального підходу до виховання і навчання дітей дошкільного віку, що більш детально розкривається у методичних рекомендаціях до програми. Принагідно зазначимо, що науковим керівником програми «ДИТИНА» д. психол. н. Кузьменко В. У. науково обґрунтована та експериментально перевірена технологія індивідуалізації навчально-виховної роботи в дошкільних закладах, що викладена у відповідних публікаціях автора [5].

У вступі та змісті основних підрозділів (*перш за все у розділі «Гра-джерело радості, мудрості і добра»*) *закладено основи компетентнісного підходу*, показано, яким чином ігрова діяльність як провідна має впливати на розвиток ключових компетенцій дитини [3; 4]. Передбачено ознайомлення дітей з іграми різних видів в конкретній віковій групі за принципом доступності, а в кожній наступній групі забезпечується використання ігор, вже знайомих дітям з попередньої групи – у такий спосіб поглиблюється ігровий досвід дошкільнят відповідно до визначених у програмі педагогічних завдань. В оновленій програмі «ДИТИНА» зберігаються ті види ігор дітей, які саме в цій програмі у першому її виданні були вперше запропоновані для роботи з дітьми і які набули нині широкого визнання у сфері дошкільного виховання, передусім йдеться про найрізноманітніші українські народні ігри та ігри інтелектуального характеру (кросворди, чайнворди, ребуси тощо).

Крім цього, у «Показниках успішного розвитку дитини», що визначені до кожного з підрозділів, визначено, за якими ознаками вихователь може встановити результативність своєї роботи з дітьми.

Програма «ДИТИНА» забезпечує здійснення інтегрованого підходу до навчально-виховної роботи з дітьми, оскільки у сформульованих завданнях, показниках успішного розвитку та інших рубриках показано, яка саме через зміст певного розділу відбувається оптимізація різних форм активності дітей, запропонованих у «Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні». Завдання роботи з дітьми по кожному розділу доповнено з урахуванням різних форм активності дітей - фізичної, пізнавальної, творчої, соціальної, мовленнєвої тощо.

Серед найважливіших доопрацювань, зроблених авторським колективом, слід відзначити розробку нового розділу «Діти раннього віку», в якому розкрито зміст роботи з дітьми від 2 до 3 років у такій же логічній послідовності окремих підрозділів, що і по інших вікових групах. Зміст інформації, представленої у даному розділі, ґрунтовно розкриває зміст виховання та навчання дітей вказаного віку, що забезпечуватиме цілісний гармонійний розвиток дітей третього року життя з урахуванням фізичної, комунікативно-мовленнєвої, пізнавальної, сенсорної, художньо-естетичної, математичної та інших сфер розвитку. На початку даного розділу окреслено основні характеристики психофізичного розвитку дітей третього року життя, сформульовані основні завдання виховної роботи. В розділі "Організація життєдіяльності дітей" даються рекомендації щодо орієнтовного режиму дня дітей в осінньо-зимовий та весняно-літній періоди як у дитячому садку, так і вдома.

Визначено показники, за якими можна встановити успішність роботи вихователів.

У відповідності до державних стандартів підготовки вихователів у програмі «ДИТИНА» виокремлено розділ «Дитина у дошкільці», де для кожної вікової групи представлено доопрацьований зміст ознайомлення дітей з соціальним та предметним дошкільцем, що становить змістову основу і компетентність мовленнєвого розвитку дітей (знання конкретних життєвих фактів, уявлення про навколишню дійсність стимулюють мовленнєву діяльність, збагачують мовлення) та виступає джерелом збагачення ігрової діяльності дошкільників. За тематичним принципом висвітлено пізнавальні (система знань про суспільство, Батьківщину, її державні символи, звичаї та традиції українського народу; практичні уміння діяти у предметному дошкільці), розвивальні (розвиток наукового світогляду, прагнення до активного пізнання предметного та соціального дошкільця, особистісної культури в дошкільці, усвідомлення власного «Я», місця серед інших людей) та виховні завдання (виховання поміркованого і дбайливого ставлення до соціального і предметного дошкільця та ін.).

Вперше в програмі «ДИТИНА» через зміст ознайомлення з дошкільцем передбачено акцентувати увагу дошкільників на особливостях техніко-технологічної складової навколишнього світу, що є необхідною умовою культуровідповідного поведіння дитини дошкільного віку у техногенному середовищі, що безперервно змінюється і ускладнюється.

Крім цього, доопрацьовані матеріали до всіх інших вікових груп майже за усіма підрозділами та рубриками, що виділені у програмі. Основний зміст доопрацювань – додана інформація сучасного характеру (оновлена тематика ігор, занять з дітьми, літературних творів, посилені теми «Совість», «Права дитини», «Батьківщина», «Сім'я», «Космос», «Київ-столиця України» та інші. Отже, суттєво доопрацьовано усі розділи програми з урахуванням сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти. У кожному розділі підсилено змістові лінії, які спрямовані на розвиток у дитини базових особистісних якостей, самооцінки, самоповаги й самосвідомості, розуміння прав та обов'язків, екологічної та валеологічної освіченості, творчості, становлення ціннісного ставлення до оточуючого середовища, людей, самого себе, діяльності.

Створено розділ «Художня література», який представлено замість рубрики «У нас в гостях книжка». У даному розділі збережено завдання ознайомлення дітей з книгою та значно поглиблено зміст роботи з художньої літератури за рахунок формування різних видів компетенцій: когнітивно-мовленнєвої (знання про письменників, їх твори в межах програми; уміння відтворювати знайомий художній твір, читати напам'ять вірші, пригадувати назву твору тощо), поетично-емоційної (здатність виразно читати знайомі поетичні твори, здійснювати їх елементарний художній аналіз), оцінювально-етичної (уміння свідомо аналізувати вчинки персонажів, висловлювати власні судження), театральні-ігрової (розігрування змісту знайомих художніх творів).

Підкреслимо, що вказані доопрацювання спрямовані не лише на оновлення змісту, але і на вилучення інформації застарілої, що не виправдала себе, не відповідає віковим можливостям сучасних дітей та умовам роботи сучасних ДНЗ.

Зазначимо, що матеріали програми розподілено у відповідності до кожного року життя дошкільника, що відповідає сучасним реаліям дошкільної освіти, вкрай важливо та зручно для вихователів, сприяє підвищенню якості їх роботи. Крім цього, матеріал програми структуровано у відповідності до навчальних планів ВНЗ та сучасних галузей наук - дитячої психології, дошкільної педагогіки, окремих методик, що полегшує її тлумачення викладачами відповідних кафедр та роботу за нею вихователями ДНЗ, а також забезпечує наступність та логічну узгодженість із навчальними дисциплінами початкової школи. У змісті кожного розділу зміст навчально-виховної роботи викладено за видами діяльності дитини дошкільного віку.

Суттєві оновлення також представлені у методичних рекомендаціях до програми, що

значно перероблені з урахуванням основних доопрацювань самої програми. Повністю оновлені майже усі розділи методичних рекомендацій, доповнено новий розділ по роботі з дітьми раннього віку, де розкриваються рекомендації по роботі з дітьми 3 року життя у відповідності до рубрик даного розділу; додано нові матеріали з розвитку особистості, які містять рекомендації з питання розвитку особистісних властивостей через створення виховних психологічних ситуацій, якими має бути насичене повсякденне життя дітей дошкільного віку; наведено рекомендації щодо демократизації стилю спілкування з дітьми як важливої умови розвитку самоповаги дошкільника; наведено оновлену інформацію про організацію життєдіяльності дошкільника в умовах ДНЗ, організацію гурткової роботи із дітьми дошкільного віку, представлені рекомендації по створенню розвивального предметного середовища, по кожному розділу додані матеріали, що розкривають оновлений зміст програми.

Структура оновленої програми «ДИТИНА». Загальна структура програми передбачає інтегроване забезпечення діяльності педагогічного персоналу через практичне представлення матеріалів програми роботи в таких аспектах: принципи роботи, співпраця з родиною, зростання особистості, завдання та зміст навчально-виховної роботи, показники успішного розвитку дитини, умови успішної педагогічної роботи, вимоги до розвивального предметного середовища, завдання і зміст роботи музичного керівника, додаткова рекомендована література.

Програмовий зміст навчально-виховної роботи з дітьми представлено по роках життя дитини дошкільного віку (від 2 до 7 років) у такій послідовності: «діти раннього віку», «наші малята», «дослідники, чомусики», «наша старша група». Вони є логічно та змістовно взаємопов'язаними, поступово ускладнюються та відображують картину цілісного розвитку різних сфер особистості дитини упродовж дошкільного періоду. Інформацію про особливості виховання та навчання дітей 7-го року життя, які не пішли у школу (позаяк частині з них або не виповнилось 6 років або за станом здоров'я, або унаслідок інших причин), розміщено другою складовою у розділі «наша старша група».

У змісті кожної вікової групи матеріал систематизовано таким чином: особливості розвитку дітей та завдання виховання і навчання дітей, організація виховання і навчання дітей, орієнтовний режим дня, після чого представлені тематичні розділи: «Зростаємо дужими», «Дитина у доквіллі», «Мова рідна, слово рідне», «Граючись, зростаємо», «Віконечко у природу», «Математична скарбничка», «Чарівні фарби и талановиті пальчики», «Привчаємось працювати», «Діти, які потребують особливої уваги батьків та вихователів», «Разом із сім'єю».

Таке структурування матеріалу забезпечує системність та послідовність викладу, його поступове ускладнення відповідно до зростання вікових можливостей дітей, а також забезпечує тісний взаємозв'язок із сучасними науками – педагогікою, психологією, методиками, полегшує ознайомлення з програмою під час її вивчення у вищих навчальних закладах. Вважаємо, що таке структурування програми значно полегшує її сприйняття вихователями, а також допомагає чіткіше структурувати матеріал у відповідності до тих дисциплін, які викладались їм у процесі професійної підготовки.

Висновки. Зазначимо, що практика використання програми виховання і навчання «ДИТИНА» підтверджує її високу результативність та якість роботи відомих вчених, спеціалістів з питань фізичного, естетичного, природничого, комунікативно-мовленнєвого, музичного та інших сфер розвитку дітей. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «ДИТИНА» відповідає вимогам, що пред'являються до сучасних програм дошкільної освіти, за якими мають право працювати державні дошкільні навчальні заклади у різних регіонах України, оскільки містить у собі зміст комплексного характеру та оптимального рівня складності, який може бути засвоєним дітьми незалежно від місця їх проживання. Програма рекомендована до подальшого використання фаховою комісією МОНУ від

22.06.2010 р., доопрацьована після внесених змін у Закон України «Про дошкільну освіту» та узгоджена із Концепцією державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період 2010-2017 року. Програма повторно розглянута та затверджена фаховою комісією МОНУ, гриф Науково-методичної Ради з дошкільної педагогіки та психології МОН України оновлений та подовжений.

Перспективами подальшої науково-методичної роботи з даного питання визначаємо: впровадження оновлень, внесених до програми виховання і навчання «ДИТИНА», розробка пакету методичних посібників до неї та проведення серії науково-методичних семінарів на відповідну тематику. Висловлюємо вдячність усім працівникам системи дошкільної освіти - вихователям, методистам, завідувачам ДНЗ, працівникам відділу дошкільної освіти МОН України, відділу дошкільної освіти Інституту інноваційних технологій змісту і методів навчання за постійну підтримку та дієву допомогу у ході підготовки 3-го, оновленого видання програми «ДИТИНА».

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» від 6 липня 2010 р. № 2442-VI.
2. Концепція державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року // Дитячий садок: управління. – № 3(17). – 2010 р. – С.6-7.
3. Кудикіна Н.В. Теоретико-методичні засади організації ігрової діяльності дітей / Н.В.Кудикіна // Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної і початкової освіти. Навчально-методичний посібник / [за ред. Г.С.Тарасенко]. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 11 – 25.
4. Кудикіна Н.В. Елементарна техніко-технологічна освіта дітей від раннього віку до початку шкільного навчання як умова підвищення якості дошкільної освіти / Н.В. Кудикіна, В.В. Юрженко // Професійно-технічна освіта: пошуки шляхів оновлення: матеріали науково-практичної Інтернет-конференції / Інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників Університету менеджменту освіти (м.Донецьк). – Донецьк, 2010. – С.159 – 164.
5. Кузьменко В.У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: [монографія] / В.У.Кудикіна. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2005. – 354с.
6. Проскура О.В. Оновлення програми «ДИТИНА» / О.В.Проскура, В.У.Кузьменко, Н.В.Кудикіна // Дитячий садок: управління. – № 3(17). – 2010. – С. 14-16, 17-18.

Резюме. В статье представлены некоторые изменения, внесенные в Закон Украины «О дошкольном образовании» и обоснована обусловленная этим необходимость доработки распространенных в Украине программ воспитания, обучения и развития детей дошкольного возраста. Представлены основные изменения, внесенные в программу воспитания и обучения детей от 2 до 7 лет «РЕБЕНОК».

Ключевые слова: программа, выбор, индивидуальность, обновление, конкурентоспособность, развитие, воспитание, обучение, дошкольный возраст.

The summary. Some changes brought in Law of Ukraine “About preschool education” and because of this necessity of revision of the widespread in Ukraine programs of education, teaching and development of preschool children are presented in the article. Basic changes brought in the program of education and teaching children from 2 to 7”CHILD” are presented.

Key words: program, choice, individuality, updating, competitiveness, development, education, teaching, preschool age.